

# ПРАВНА РЕГЛАМЕНТАЦИЯ НА ПРЕВЕНЦИЯТА НА ПРЕСТЪПНОСТТА (сравнителен анализ)

Георги Георгиев

## LEGAL REGULATION OF CRIME PREVENTION (BENCHMARKING)

Georgi Georgiev

*Crime prevention includes all measures qualitative and quantitative measures that aim to reduce or contribute to reducing crime and the feeling of insecurity among citizens. This result can be achieved by using direct prevention of criminal acts, and with the help of policies and actions aimed at reducing criminal factors and the causes of crime.*

*Crime prevention; Proactive problem solving local security*

В работата си по проблемите на престъпността европейските институции са възприели следното **определение на понятието „превенция на престъпността“**:

*“Превенцията на престъпността включва всички предприемани качествени и количествени мерки, които целят да намалят или да допринесат за намаляване на престъпността и на чувството за несигурност у гражданите. Този резултат може да бъде постигнат както чрез пряко предотвратяване на криминалните действия, така и с помощта на политики и на действия насочени към ограничаване на криминогенните фактори и на причините за престъпността. Превенцията на престъпността съчетава действията на публичната власт, на компетентните органи, на съдебната власт, на органите на местното самоуправление и на създадените от тях специализирани асоциации, на частния сектор, на неправителствените организации, на академичните среди и на гражданството, всички те широко подкрепяни от средствата за масова информация” (3).*

Правна основа на дейностите на ЕС за превенция на престъпността е чл. 29 от Договора на Европейския съюз, който определя превенцията на престъпността, в това число и на организираната престъпност, като необходимо условие за гарантиране на висока степен на сигурност за гражданите, принадлежащи към пространството на свобода, сигурност и справедливост. От друга страна, европейското законодателство насърчава по-нататъшното усъвършенстване на превантивната дейност на компетентните органи на национално и местно равнище.

Според действащото законодателство на България, профилактиката на правонарушенията се представя като особен правен институт, чието съдържание се извежда от различни правни норми. Те образуват специфична нормосистема с подчертано превантивно значение (1).

В приетите през последните 8-10 години закони и подзаконовни нормативни актове значително са ограничени разпоредбите с конкретно профилактично значение. Изключение от тази негативна тенденция представляват само актовете, които очертават правната уредба на дейността на полицията - Законът за МВР и Правилникът за неговото прилагане, които съдържат някои разпоредби с профилактична насоченост (1).

Липсата на цялостен подход в правотворческата дейност към проблемите на профилактиката на престъпността е сериозен недостатък за съвременната реформа на правната система.

Независимо от важността на проблема за правното регулиране на профилактиката на престъпността в действащото ни законодателство той е сериозно подценен. За разлика от всички предишни конституции на страната<sup>1</sup>, в сега действащата **Конституция на Република България** липсват каквито и да е било разпоредби с конкретно профилактично значение, а се акцентира главно на наказателната репресия, като основно средство за борба с престъпността. Единствено принципът на законността е закрепен достатъчно обстойно в Конституцията на Република България.

Профилактичната роля на действащото ни наказателно законодателство (НК, НПК, ЗИНЗС) е особено подчертана в общите и конкретните им разпоредби. За съжаление тяхното социално действие в настоящия период е изцяло преустановено в правоприложната сфера (2).

Профилактичната насоченост на **НК** се изразява в прокарване докрай на идеята за законоустановеността на престъпленията и наказанията, и в превантивно-възпитателните цели на наказанието. Тоталното неприлагане на действащото ни законодателство днес обаче снижава до нулева точка заложения в него профилактичен ефект, което обстоятелство вместо възпитателно-предупредително въздействие оказва повече криминогенно значение.

По силата на **НПК** органите на предварителното производство имат подчертано профилактични функции. Така например в рамките на наказателното производство органите на предварителното разследване и на съда са длъжни по всяко конкретно дело да доказват причините и условията за извършеното престъпление, в съответствие с което те са длъжни да прилагат законоустановени профилактични мерки. За тях съществува и задължение да съдействат за предотвратяване на престъпленията и укрепване на законността (1).

Според сега действащия **Закон за изпълнение на наказанията и задържането под стража** съществува разгърната система от норми, регламентиращи петенциарната и постпетенциарната профилактична дейност на затворническата администрация. Тяхната профилактична дейност е насочена главно към ресоциализация на лишените от свобода лица и ограничаване на рецидивната престъпност. Особена профилактична стойност имат онези норми от закона, които регламентират дейността на наблюдателните комисии и на комисииите за предсрочно и условно предсрочно освобождаване на лишените от свобода. Тяхното приложение и ефективно действие в условията на настоящия социален преход е блокирано от редица обществено-политически, икономически и др. причини (2).

Законът за **МВР** отрежда важно място на профилактичната функция на полицейските органи в страната. Към основните функционални задачи на МВР (чл.51) се отнасят: защита на правата и свободите на гражданите, националната сигурност и обществения ред; обезпечаване на разследване на престъпления; изследване и анализ на състоянието, структурата и динамиката на престъпността и другите правонарушения, на причините и условията, които ги обуславят, и информиране на държавните органи, юридическите лица и гражданите за отстраняването им. При определяне на конкретните правомощия, съгласно ЗМВР на Главна дирекция “Криминална полиция”, са вменени дейности по: превенция, предотвратяване и пресичане на престъпления; разследване на престъпления и разкриване на престъпления, а на Главна дирекция “Охранителна полиция” по: опазване на обществения ред; защита и охрана на стратегически и особено важни обекти; осигуряване на сигурността при провеждане на мероприятия; контрол на безопасността на движението по пътищата, на техническата изправност и регистрацията на моторните превозни средства, на водачите на моторни превозни средства и на пътнотранспортните произшествия. В правомощията на

---

<sup>1</sup> Според Конституцията на НРБ от 1971г. профилактиката се извежда в конституционен принцип и в стратегическо направление - чл. 8, 9, 125, 133 и др.

полицейските органи в чл.58, законодателя категорично е постановил, че “полицейските органи предотвратяват, пресичат, разследват и разкриват престъпления”.

За постигане на тези цели законът конкретизира основните форми и методи, които полицията използва за профилактично въздействие върху правонарушенията. В чл. 57, ал.1 от ЗМВР законодателя постановява “При установяване на условия и причини за извършването на престъпления и други нарушения на обществения ред полицейските органи вземат мерки за отстраняването им”, а “когато други органи или организации са компетентни да вземат мерки, полицейските органи ги уведомяват писмено за това” (чл.57, ал.2). Въпреки, че законодателя е вменил профилактичната функция, като основна в дейността на полицията е необходимо да се предприемат законодателни промени, с които правозащитните органи, чрез прилагане на конкретни мерки, директно да вземат въздействието за предотвратяване на престъпленията, а не да “сигнализират” други органи и организации.

В съответствие с сега действащата законова уредба и практика на полицейските органи у нас във всички случаи те са длъжни да “Предупреждават устно или писмено лицето, за което има достатъчно данни и се предполага, че ще извърши престъпление или нарушение на обществения ред (чл.56, ал.1). По този начин лицата се “предупреждава за отговорността, която се предвижда при извършване на съответното престъпление или нарушение на обществения ред (чл.56, ал.2). Подобно предупреждение е в състояние да формира контрамотив у лицето и то да се откаже от намеренията си за антисоциална дейност. Многогодишната практика по приложение на тази профилактична мярка потвърждава нейната ефективност, особено сред лица с по-ниска криминална заразеност. Трудно е да се измери съвсем точно профилактичния ефект от тази мярка, но няма съмнение, че такъв съществува.

Важно профилактично значение имат и действията на полицейските органи при условията на чл.61-69 от ЗМВР, т.е. при установяване на самоличността на лица, задържането на лица по конкретен повод, отвеждането на лица в структурите на МВР, извършването на личен обиск и претърсване, използването на физическа сила и помощни средства при точно определени от закона хипотези и т.н.

Съобразно функционалната им компетентност със Закона за МВР аналогични профилактични задачи се поставят и пред останалите дирекции в Министерството на вътрешните работи (Сигурност, ПБЗН, БОП, СПЗ), като тяхната профилактична дейност е насочена към определени форми на престъпни посегателства и срещу други видове антиобществени прояви.

Правейки ретроспективен исторически анализ на нормативната уредба на превенцията на престъпността, прави впечатление, че до края на 80-те години на миналия век у нас съществуваха повече от 80 законови и подзаконови акта в сферата на профилактиката на престъпността и национална **Единна програма за борба с престъпленията, другите правонарушения и противообществените прояви (1975)**. Това е безпрецедентен факт в нашата и световната история, и макар да няма пряка зависимост между него и състоянието на престъпността не може да не се забележи, че по същото време коефициентът на престъпност (на 100 хил. души) у нас е един от най-ниските в света. В условията на преход към пазарно стопанство и демократизация тяхното действие е изцяло преустановено, а криминалният взрив е също безпрецедентен за цялата история на държавата България (1).

В заключение е необходимо да се изтъкне, че участието на обществеността в профилактиката на престъпността и другите противообществени прояви е характерна черта за демократичното гражданско общество. За съжаление понастоящем нашето право недостатъчно стимулира дейността на обществените формирания в борбата с престъпността.

## ЛИТЕРАТУРА:

1. *Айдаров, Й.* Криминология, С., 2010.  
[Aidarov, J. Kriminology, S., 2010]
2. *Айдаров, Й.* Правни и теоретични основи на профилактиката на престъпността в НРБ, С., 1972.  
[Aidarov, J. Pravni I teoretichni osnovi na profilaktikata na prestapnostta v NRB, S., 1972]
3. Договор на ЕС, Подписан от държавите членки в Маастрихт на 07.02.1992г.  
[Dogovor na ES, Podpisan ot dargavite chlenki v Maastricht na 07.02.1992g]
4. Закон за МВР, Обн. ДВ. бр.17 от 24 Февруари 2006г.  
[Zakon za MVR, Obn. DV. Br.17 ot 24.02.2006g.]
- 5.ЗИНЗС, Обн. ДВ. бр.25 от 3 Април 2009г.  
[ZINZS, Obn. DV. Br.25 ot 03.04.2009g.]
- 6.Конституция на Р.България, Обн. ДВ. бр.56 от 13 Юли 1991г.  
[Konstitucia na R.Bulgaria, Obn. DV. Br.56 ot 13.07.1991g.]
- 7.Наказателен кодекс на Р.България, Обн. ДВ. бр.26 от 2 Април 1968г.  
[Nakazatelen kodeks na R.Bulgaria, Obn. DV. Br.26 ot 02.04.1968g.]
- 8.Наказателно-процесуален кодекс на Р.България, Обн. ДВ. бр.86 от 28 Октомври 2005г.  
[Nakazatelno-procesualen kodeks na R.Bulgaria, Obn. DV. Br.86 ot 28.10.2005g.]
- 9.ППЗМВР, Обн. ДВ. бр.47 от 9 Юни 2006г.  
[PPZMVR, Obn. DV. Br.47 ot 09.06.2006g.]